

Hudläkarna kan hjälpa allt fler

– Förr hette det att det är bra att vara hudläkare. Patienterna kommer alltid tillbaka, för de blir aldrig bra, säger Lars Förström, som var administrativ biträdande överläkare vid Hudkliniken i Helsingfors fram till pensioneringen 1993. Men väldigt mycket har hänt, framför allt när det gäller behandlingsmöjligheter. Bakom framstegen ligger intensiv forskning.

När han talar om sin tid som ung läkare nämner han tinkturer som skulle skakas, tjärsalvor, fjällupplösande salvor, anthralinsalvor för psoriasis, svaga kortisonsalvor.

– Men där tog det slut. Allt som man nu har tillgång till har kommit senare, säger han.

– Om vi till exempel tar mitt gamla älsklingsämne, ungdomsfinnar eller acne, så hade vi förr egentligen bara uttorkande mixturer och ljusbehandling att ta till. Sedan kom A-vitaminsyra-preparat som var till lite hjälp, men först mot slutet av 1980-talet kom de invärtes retinoiderna, som är besläktade med A-vitamin, och innebar en otrolig förändring i behandlingen av de svåraste fallen med cystiska förändringar, som inget annat hade bitit på.

Problem med acne inspirerade

Hans egen ungdomsacne var en orsak till att han specialiserade sig på dermatologi.

– Dessutom var det lätt att få en tjänst på Hudkliniken på 1960-talet, medan de som valde inre medicin kunde få vänta flera år.

Att bondpojken från Tenala över huvud taget valde läkaryrket berodde mer eller mindre på en slump. Under gymnasietiden i Ekenäs hade han en klasskamrat vars två bröder studerade medicin.

– Det gjorde mig väldigt intresserad.

När han väl kom in på dermatologi tyckte han att diagnostik var spännande.

– Huden är kroppens största organ och väger 4 kg. Ytan är 1,5–2 kvadratmeter och antalet hudsjukdomar ca 300 – för att inte tala om alla varianter.

USA-år gav bra start

Ombedd att nämna höjdpunkter under sina yrkesverksamma år börjar han med tiden som ASLA-Fulbright-stipendiat vid Mayo-kliniken i Rochester, Minnesota läsåret 1973–74, där han finslipade specialistutbildningen.

– Det var en väldigt spännande tid och där fanns en entusiasm som man kände redan i hissen.

Mayo-kliniken är ett känt forskningsinstitut och kliniskt sjukhus uppkallat efter bröderna Charles och William Mayo, som grundade det efter en tornado 1883. Dit kom sällsynta fall från hela världen, vilket gav bra erfarenhet.

I dag präglas hela staden av kliniken, som till och med äger taxi och flyg, säger Förström.

På 1970-talet trodde man att prostaglandiner kunde fungera som inflammationsindikatorer och att man den vägen skulle kunna förbättra differentialdiagnostiken. Själv studerade Förström prostaglandiner till exempel i svett, vilket inte hade gjorts tidigare.

Forskningen infriade inte förhoppningarna om bättre diagnostik, men Lars Förström hade tid att forska på heltid och skrev flera vetenskapliga artiklar. Dessutom fick han vänner för livet. Ännu i somras kom en kollega från Mayo-kliniken på besök och laboranten, som hjälpte honom med forskningsarbetet, hör fortfarande av sig med brev nästan varje vecka.

Sjukhusbygge

Ett ögonblick han aldrig glömmet var när det nya Hud- och allergisjukhuset stod klart år 1992 och han, som han själv uttrycker saken, "kunde promenera in och se hur det blev".

Efter året i USA utnämndes han till professor vid Uleåborgs universitet, men återvände till Helsingfors och utsågs till administrativ biträdande överläkare på Hudkliniken vid Unionsgatan. I den egenskapen blev han en av de drivande krafterna när planerna på en fusion mellan Hudkliniken och det gamla Allergisjukhuset småningom skulle förverkligas.

– Ett stort företag och inte alldeles enkelt, säger han diplomatiskt.

Man skulle inte bara bygga ut det tidigare Allergisjukhuset utan också genomföra en sammanslagning av två självständiga enheter, som dittills haft egna chefer, rutiner och inriktningar.

– Alla avdelningar ville ha stora tilläggsutrymmen, så om de fått sin vilja igenom hade det blivit ett mammutsjukhus!

Det dåvarande Allergisjukhuset på Mejlansbacken hade uppförts i början av 1960-talet och var inte vilket sjukhus som helst, för det hade en unik tillkomsthistoria. Pionjären på allergiska sjukdomar i Finland, överläkaren Zaida Eriksson-Lihr, hade lyckats få donationer från hela världen för bygget.

Zaida Eriksson-Lihr var en driftig barnläkare som blivit en internationellt erkänd allergiforskare och det var på hennes initiativ stiftelsen för allergiforskning grundades i Finland år 1946. Ett första allergisjukhus öppnades på Drumsö gård, men med ett nytt hus i Mejlans fick Finland sitt första moderna allergisjukhus.

Eriksson-Lihr fick med tiden professorstitel för sina insatser, satt med i stadsstyrelsen där hon kunde tala för sin sak, och har också fått en gata uppkallad efter sig: Zaidagatan, den lilla vägen nedanför Hud- och allergisjukhuset som nästan löper parallellt med Paciusgatan.

Foto: Karl Vilhjálmsson

Inför fusionen mellan Hudkliniken och Allergisjukhuset, som sedan 1970 var en del av Helsingfors universitetsspecialsjukhus, trodde man att det skulle räcka med en utbyggnad, men Förström säger att huset var så billigt byggt att man i praktiken måste bygga om alltsammans.

Staden ställde många krav. Huset fick inte bli för högt och inte för brett.

– Så vi fick lov att spränga in oss i berget och utvidgningen blev varken enkel eller billig, säger han. Men ett bra sjukhus blev det!

Som professor Kimmo Mustakallios parhäst hade han en central roll i den arbetsgrupp, som genomförde projektet och lite motvilligt medger han att det var en utmanande tid.

– En sammanslagning är aldrig smärtfri. Det fanns många viljor – och en av dem var väl min...

Projektets fördelar var ändå många.

– Många hudsjukdomar har en allergisk bakgrund.

Resurserna kunde nu utnyttjas bättre. Två allergilaboratorier slogs till exempel

ihop och hudläkarna och -forskarna fick tillgång till det immunologiska laboratorium som tidigare bara hade betjänat Allergisjukhuset.

Nya test

Ett skede i karriären som Förström med glädje ser tillbaka på är det arbete för nya test för kontaktallergier, som han en tid bistod professor Veikko Pirilä med vid Institutet för arbetshygien.

– För min del tog samarbetet tidigt slut då jag fick andra uppgifter, men Pirilä fortsatte och resultatet blev Finn Chamber-testen, som blivit en världsprodukt. Jag är stolt att jag fick vara med en bit på vägen.

Testet innebar nämligen stora förbättringar.

– Tidigare användes vanliga lappar som impregnerades med allergener. Lapparnas storlek och mängden allergener varierade från laboratorium till laboratorium, så man kunde aldrig jämföra resultaten.

Kontakteksem, och framför allt arbetsbetingade eksem, har intresserat

▲ Det är på behandlingssidan de största förändringarna har skett, säger Lars Förström, som i årtal var administrativ biträdande överläkare på Hudkliniken i Helsingfors.

Lars Förström mycket. Han fungerade också som chef för Hudkliniken allergilaboratorium vid sidan av sina administrativa uppgifter.

Dessutom hade han privat praktik under hela sin tid som yrkesverksam läkare.

– Jag tyckte om kontakten med patienter. Det blev en motpol till allt administrativt jobb.

Nya rön har ändrat gamla rekommendationer

Lars Förström är en erfaren dermatolog med över 160 publikationer på meritlistan och han var länge en förgrundsgestalt i Finlands dermatologförening. När vi träffas för intervju i det trivsamma hemmet i Sökö en solig vårdag är han en vänlig och avslappnad samtalspartner.

Nu kan han le åt många gamla rekommendationer. Ännu för ett par decennier sedan avrådde man till exempel unga astmapatienter från att rida, skaffa hund eller marsvin.

– Senare har jag märkt att samma människor blivit hästkötare eller äger ridstallar, så det var nog dåliga råd.

Ett annat område som utvecklats starkt är forskningen i arbetsrelaterade allergier.

– Förr kände man bara till några få, men i dag produceras allt fler ämnen som framkallar allergier, inte minst plastföreningar och tvåkomponentslim. Gummiallergierna har också ökat mycket. I Finland hittade vi de första fallen av kontakturtikarier – nässelutslag – hos operationssköterskor som använde skyddshandskar och blev först i världen att publicera rönen.

Människor exponeras för allt fler substanser, både i arbetslivet och privat,

▼ Dermatologen Lars Förström har en påfallande fräsch färg. – Jag solar faktiskt aldrig, men har mycket pigment i huden och har aldrig någonsin bränt mig.

konstaterar han. Att hitta allergenen bakom en reaktion är ofta rena detektivjobbet. Förström konstaterar till exempel att parfymer, som rätt ofta orsakar överkänslighet, kan innehålla flera hundra komponenter. Ber man tillverkaren lista innehållet blir svaret att det är hemligt.

– Men plötsligt kan samma person få en reaktion av en vanlig hudkräm, där samma komponent ingår.

Han ser trots allt positivt på utvecklingen.

– Inom dermatologin och allergologin är Finland ett av de ledande länderna i världen, hävdar han, och i gott sällskap med övriga nordiska länder och de bättre klinikerna i USA och Kanada.

Han påpekar också att diagnostiken hela tiden förfinas och att behandlingarna blivit dramatiskt mycket bättre.

I dag har dermatologer verktyg som Förström som ung läkare inte ens kunde drömma om!

Text: Mardy Lindqvist

Profil

Lars Förström blev medicine och kirurgi doktor 1967, var docent i dermatologi och venerologi vid Helsingfors universitet 1970–93 och verkade som Hudklinikens administrativa biträdande överläkare till 1993. Har även varit ordinarie professor i Uleåborg och Åbo, samt sakkunnig vid Medicinalstyrelsen och Försäkringsdomstolen. Familjen består av hustru Ulla, tre barn samt barnbarn och barnbarnsbarn. Fritiden fylls med gymbesök, promenader, litteratur, teater och trädgårdsspyssel. Varje vinter tillbringas några veckor på Kanarieöarna.

Motto: Carpe diem

Foto: Karl Vilhjálmsson

